

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

Duygu DOĞAN , Murat ZENGİN , Cennet Tekin CÜRE 

Pamukkale Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Denizli

Geliş Tarihi (Received): 17.05.2023, Kabul Tarihi (Accepted): 15.09.2023

✉ Sorumlu Yazar (Corresponding author*): duygudogan@pau.edu.tr

☎ +90 538 3792048 📠 +90 258 2962614

ÖZ

Turizm ülkelere büyük ekonomik getiriler sağlayan bir sektördür. Söz konusu getirinin devamlılığı doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilirliği sağlanması ile mümkündür. Bu kaynakların geleceğe aktarılabilmesi için sürdürülebilir turizm alternatifleri önem arz etmektedir. Sürdürülebilir turizm alternatiflerinden agriturizm kırsal alanlardaki tarıma dayalı turistik bir etkinliktir. Söz konusu turizm faaliyeti tarımsal faaliyetlerin olduğu kırsal alanlarda gerek doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin gerekse yerel istihdamın sağlanması açısından önemli bir turizm alternatifidir. Denizli ili Pamukkale ilçesi ürün çeşitliliği, geniş tarım alanları ve coğrafi işaretli ürünü ile agriturizm potansiyeli açısından değerlendirilmesi gereken ilçelerden biridir. Bu çalışmada Pamukkale İlçesinin agriturizm potansiyeli değerlendirilerek, agriturizm yapılabilecek alanlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda arazi örtüsü/arazi kullanımı, yerleşim, ulaşım, nüfus, sağlık tesisleri, turistik aktiviteler ve mekânlara ilişkin parametreler kullanılarak coğrafi bilgi sistemleri aracılığı ile agriturizm potansiyeli saptanmıştır. Yapılan analizler sonucunda ilçenin %68,34'lük (53594,26 ha) bir kısmının agriturizm potansiyeli açısından en uygun ve uygun sınıfta olduğu tespit edilmiştir. Sonuçta; yapılan çalışma ile ilçenin halihazırdaki turizm potansiyeline ve yörenin ekonomisine katkı sunulmasının yanı sıra ilçenin doğal ve kültürel kaynaklarının korunarak geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Kırsal turizm, agriturizm, ekoturizm, Pamukkale, Denizli

Agriturizm Potential of Denizli Pamukkale District

ABSTRACT

It is well known that tourism is a sector that provides significant economic returns to countries. However, ensuring the continuity of this return is possible only with the sustainability of natural and cultural resources. Sustainable tourism alternatives are important in order to transfer these resources to the future. Agriturizm, which is an agriculture-based touristic activity in rural areas is an important tourism alternative, especially in rural areas with agricultural activities in terms of both providing local employment and ensuring the sustainability of natural resources. Pamukkale district of Denizli province of Turkey is one of the districts that should be evaluated for its agriturizm potential in terms of product diversity, the expanse of agricultural lands, and geographically indicated products. In this context, the potential of agriturizm has been determined through geographic information systems by using parameters related to land cover/use, settlement, transportation, population, health facilities, touristic activities and places. With the study, it was determined that 68.34% (53594.26 ha) of the district is in the most appropriate and appropriate class in terms of agriturizm potential. In this study, by evaluating the agriturizm potential of the Pamukkale district, the areas where agriturizm can be made have been attempted to be revealed. As a result, in addition to contributing to the current tourism potential of the city and the economy of the region, the development of the natural and cultural resources of the city will be improved and transferred to future generations.

Keywords: Rural tourism, agriturizm, ecoturizm, Pamukkale, Denizli

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

GİRİŞ

1970'lerden bu yana gelişmiş dünyada popüler hale gelen kırsal turizm, özellikle hızlı kentsel gelişme ve kırsal gerileme göz önüne alındığında, kırsal ekonomileri canlandırmak için bir araç olarak sunulmuştur. Tarım turizmi (veya çiftlik turizmi) ise, birçok akademisyenin ve karar vericinin tarım topluluklarına faydalı olduğunu savunduğu bir kırsal turizm biçimidir (Montefrio ve Sin, 2021).

Agriturizmin literatürde tek bir tanımı olmamasına (agriturizm, agroturizm, çiftlik turizmi, çiftlik temelli turizm, tatil çiftlikleri) (Ecker ve ark., 2010; Phillip ve ark., 2010), ve farklı tiplerde tanımlanmaya çalışılmasına rağmen (Phillip ve ark., 2010; Flanigan ve ark., 2014) tüm bu tanımların ve tiplerin ortak özelliği agriturizmin, tarım turizmi anlamına gelmesi ve tarımsal bir ortamda tarımsal faaliyetlerle yakın bağlantılı olmasıdır (Li ve Li, 2021). Bu yönüyle agriturizm diğer turizm çeşitlerinden ayrılmaktadır.

Agriturizm çiftlik içi gastronomi, pansiyonculuk (çiftlikte kalma), tarımsal etkinlikler, çiftlik turları (Hochuli ve ark., 2021), dış mekân rekreasyonları, eğitsel deneyimler (şarap tatma, yöresel yemek kursları vb.), eğlence (festivaller), doğrudan çiftlikten satış (kendin topla, yol boyu satış stantları) (Ecker ve ark., 2010), ağaç kiralama (Gökalp ve Yazgan 2013), gibi tarımla bağlantılı olarak pek çok hizmeti içermektedir.

Agriturizm tüm bu içerdiği hizmetlerle hem yöre halkı için sosyal, kültürel ve ekonomik faydalar sağlarken, kaynakların sürdürülebilirliğinin kullanımını da sağlamaktadır. Ekonomik açıdan tarım ve turizm endüstrilerinin harmanlanması turizmde işgücü sıkıntısı ve tarımda pazar sıkıntısı gibi yerel sorunları hafifletebile-

cek olmasının yanı sıra (Tew ve Barbieri, 2012) konaklama hizmeti ile yöre halkına ek gelir oluşturma potansiyeli bulundurmaktadır (Ecker ve ark., 2010). Kültürel açıdan tarım alanlarının korunmasını sağlayarak, çiftçinin alanda kalmasını sağlayabilir (Ecker ve ark., 2010). Böylelikle kırsal yaşam tarzlarının sürdürülmesi ve yerel geleneklerin ve bir bölgenin benzersiz kültürel özelliklerinin farkındalığının artırılması ve korunmasını sağlayabilir (Tew ve Barbieri, 2012). Tüm bunların yanı sıra agriturizm doğrudan deneyim ve gözlem olanakları ile her yaş grubundan insan için iyi bir eğitim aracıdır (Petroman ve ark., 2016).

Bahsedilen tüm bu özellikleri ile sürdürülebilir turizm çeşitlerinden biri olan agriturizm özellikle farklı alternatiflerin (termal, kültür, tarih turizmi, vb.) bulunmadığı kırsal alanlarda uygulanabilecek turizm alternatiflerinden biridir.

Denizli ili Pamukkale ilçesi ise gerek tarım ürünlerinin gerek yöresel ürünlerin çeşitliliği, tarım alanlarının genişliği ve coğrafi işaretli ürünü, UNESCO dünya mirası listesindeki kültürel varlıkları ve bunların yanı sıra diğer tarihi öğelerin varlığı, turistik aktivitelerin çeşitliliği ile agriturizm potansiyeli açısından değerlendirilmesi gereken ilçelerden biridir. Bu kapsamda çalışmanın amacı Pamukkale ilçesinin agriturizm potansiyeli değerlendirilerek, agriturizm yapılabilecek alanların belirlenmesidir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Ege bölgesinde yer alan Denizli ilinin Pamukkale ilçesi çalışmanın materyalini oluşturmaktadır (Şekil 1). İlçenin kuzeyinde Güney, batısında Buldan, Sarayköy ve Merkezefendi, güneyinde Tavas ve Serinhisar, doğusunda ise Honaz ve Çal ilçeleri bulunmaktadır.



Şekil 1. Çalışma alanı konum haritası

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

Çalışma kapsamında CORINE 2018 Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı, ulaşım, sağlık kurumları, nüfus, mahalle sınırları, korunan alanlar, festivaller, tarihi yapılar kervansaraylar, mezarlıklar, türbeler, antik kentler, termal su, bitkisel ürünler ve hayvancılık, yöresel yemek ve tatlılar ve diğer etkinliklere (yamaç paraşütü vb.) ilişkin verilerden yararlanılmıştır. Kullanılan veriler ve kaynakları Tablo 1’ de verilmiştir.

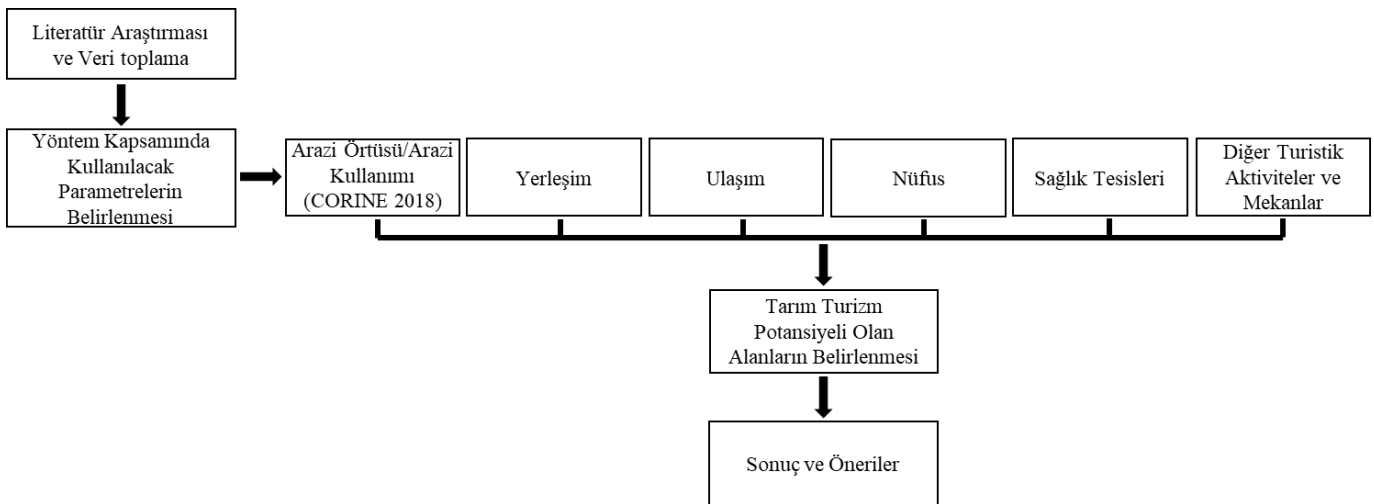
Tablo 1. Çalışma kapsamında kullanılan veriler ve kaynakları

Veri adı	Kaynağı
CORINE 2018 Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı	URL-1 (2021)
Yol	URL-2 (2021)
Sağlık kurumları	URL-3 (2021)
Nüfus	Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021).
Mahalle sınırları	URL-4 (2021).
Korunan alanlar	Denizli İli Korunan Alanları Tabiat Turizmi Master Planı
Festivaller	URL-5 (2021), URL-6 (2021), URL-7 (2021), URL-8 (2021),
Tarihi Yapılar Kervansaraylar, mezarlıklar, türbeler	DBB, 2014; URL-9 (2021)
Antik Kentler	DBB, 2014

Termal Su	URL-10 (2021), URL-11 (2021)
Diğer etkinlikler	URL-21 (2021)
Bitkisel ürünler ve hayvancılık	DTB, 2018; GEKA, 2020
Yöresel yemek ve tatlılar	(URL-14, 2021).

Çalışmada Pamukkale ilçesinin Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımına ilişkin CORINE 2018 verisi kullanılmıştır. Veri uydu görüntüsü (Google earth) üzerinden kontrol edilmiş ve eksiklikleri giderilmiştir. Sağlık kurumları verisi elde edilirken Google Maps’ten yararlanılmıştır. Kültürel varlıklar ve diğer etkinlikler verisi Tablo 1’de verilen kaynaklardan yararlanılarak uydu görüntüsü üzerinden sayısallaştırılarak elde edilmiştir.

Çalışmanın yöntemi dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taramasında; yöntemin belirlenmesine ilişkin olarak, agriturizm planlama konusunda yapılmış olan yerli ve yabancı kaynaklar incelenmiştir. İkinci aşamada agriturizm potansiyelinin belirlenmesi için kullanılacak parametreler (arazi örtüsü/arazi kullanımı, yerleşim, ulaşım, nüfus, sağlık tesisleri, turistik aktiviteler ve mekânlar) belirlenmiştir. Üçüncü aşamada coğrafi bilgi sistemleri yardımıyla örtmeler yöntemi kullanılarak agriturizm potansiyeline sahip alanlar belirlenmiştir. Çalışmanın son aşamasında alana ilişkin sonuçlar ve öneriler sunulmuştur (Şekil 2).



Şekil 2. Yöntem akış şeması

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

BULGULAR

Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı ve Yerleşim

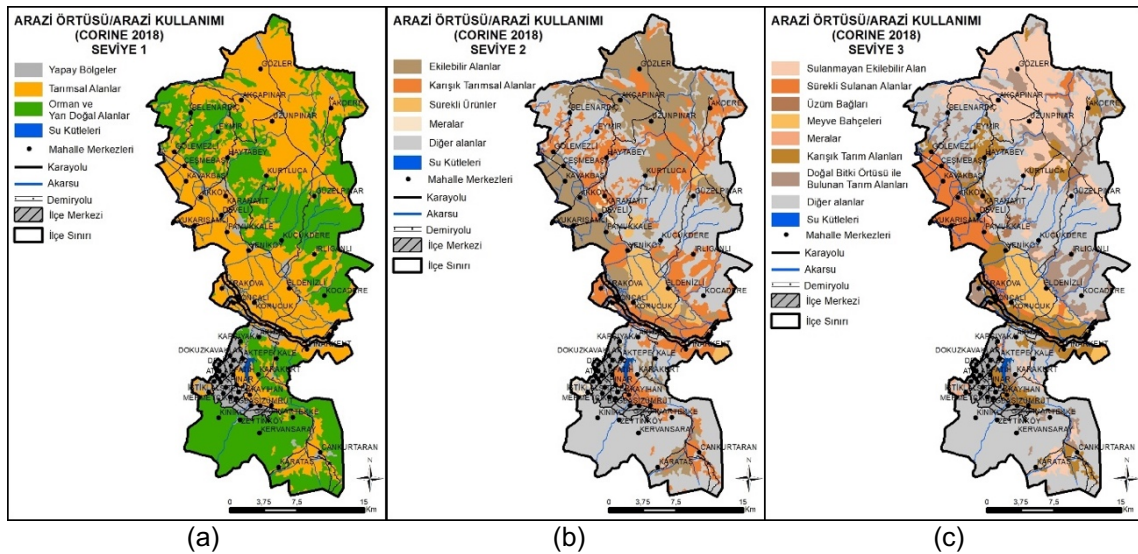
Pamukkale ilçesinin CORINE 2018 yılı Seviye 1 verilerine göre Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı ve kapladıkları alanlar Tablo 2'de verilmiştir. Buna göre tarımsal alanlar 40485,7 ha ile ilçe yüz ölçümünün %51,63'sini kaplamaktadır (Şekil 3a)

Tablo 2. Pamukkale ilçesi CORINE 2018 yılı verilerine göre Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı ve kapladıkları alanlar

CORINE Seviye 1	Alan (ha)	Alan (%)
Yapay Bölgeler	4919,71	6,27
Tarımsal Alanlar	40485,7	51,63
Orman ve Yarı Doğal Alanlar	32817,1	41,85
Su Yapıları	181,525	0,23152467
Toplam	78404,0417	100

Tablo 3. Tarımsal alanların CORINE 2018 yılı Seviye 2 ve Seviye 3 verilerine göre kapladıkları alanlar ve yüzdelik dağılımı

Kod	Seviye 2	Alan (ha)	Tarımsal alanlar içerisindeki dağılımı (%)	Seviye 3	Alan (ha)	Tarımsal alanlar içerisindeki dağılımı (%)
211	Ekilebilir Alanlar	18842,64	46,54	Sulanmayan Ekilebilir Alan	13094,95	32,34
212				Sürekli Sulanan Alanlar	5747,686	14,19
221	Sürekli Ürünler	4015,316	9,91	Üzüm Bağları	500,373	1,23
222				Meyve Bahçeleri	3514,943	8,68
231	Meralar	525,0583	1,29	Meralar	525,0583	1,29
242	Karışık Tarımsal Alanlar	17102,67	42,24	Karışık Tarım Alanları	8653,441	21,37
243				Doğal Bitki Örtüsü ile Bulunan Tarım Alanları	8449,23	20,86
	Toplam	40485,6843	100		40485,6843	100



Şekil 3. a. Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı (CORINE 2018) Seviye 1, **b.** Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı (CORINE 2018) Seviye 2, **c.** Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı (CORINE 2018) Seviye 3

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

CORINE 2018 yılı Seviye 2 ve seviye 3 verilerine göre kapladıkları alanlar ise Tablo 3'te verilmiştir. Buna göre tarımsal alanların büyük bir kısmını ekilebilir alanlar (18842,64 ha, %46,54) kaplamaktadır. Bunu sırasıyla karışık tarımsal alanlar, sürekli ürünler ve meralar takip etmektedir (Şekil 3b, Şekil 3c).

Yerleşim birimleri yapısı tanımlanırken CORINE verisinde yer alan 3. seviye tanımları kullanılmıştır. Buna göre yerleşim yapısı ele alınırken sürekli şehir yapısı kent olarak, kesikli şehir yapısı ise kırsal yerleşim olarak ele alınmıştır (Şekil 4a).

Ulaşım

Agriturizm potansiyeli belirlenirken ele alınması gereken konulardan biride ulaşımdır. Bu açıdan yolun karakteri ve ilçe merkezinden turizm faaliyetinin yapıla-

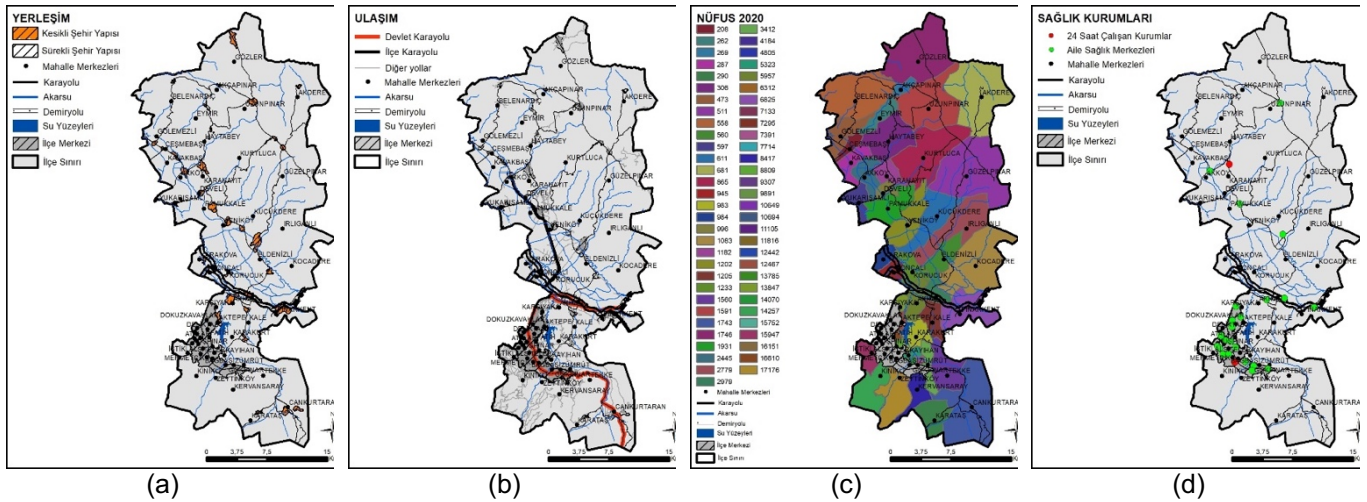
cağı alana olan uzaklıklar önemlidir. İlçede Denizli-Afyon ve Antalya-Muğla karayolu olmak üzere iki adet devlet yolu, iki adet il yolu bulunmaktadır. Bu yollar devlet ana karayolları olup yüksek yoğunluklu trafiğin olduğu yollardır. Bunun dışında kalan yollar kırsal karakterlidir. Çalışma alanında turizmin yapılabileceği kırsal karakterli alanlara uzaklık ilçe merkezi göz önüne alarak belirlenmiştir. Bu kapsamda ilçe merkezine en uzak mesafe 45,1 km (Gözler Mah.) dir (Şekil 4b).

Nüfus

İlçenin TÜİK'ten alınan nüfus verilerine göre kırsal özellikli mahallelerdeki nüfus dağılımı Tablo 4'te verilmiştir. Buna göre en yüksek nüfusa sahip mahalle Pınarkent Mahallesi, en düşük nüfusa sahip mahalle ise Çeşmebaşı Mahallesi'dir (TÜİK, 2021) (Şekil 4c).

Tablo 4. Kırsal özellikli mahallelerdeki nüfus dağılımı (TÜİK, 2021)

Mahalle Adı	Nüfus /Kişi (2020)	Mahalle Adı	Nüfus /Kişi (2020)	Mahalle Adı	Nüfus /Kişi (2020)
Akçapınar	269	Gölemezli	473	Kavakbaşı	287
Akdere	681	Gözler	1746	Kocadere	1083
Akhan	5957	Güzelköy	2979	Korucuk	1233
Akköy	2445	Güzelpınar	511	Kurtluca	865
Belenardıç	558	Haytabey	306	Küçükdere	611
Cankurtaran	1743	İrdoğanlı	2779	Pamukkale	1931
Çeşmebaşı	208	Kale	1205	Pınarkent	6825
Develi	996	Karahayıt	1182	Uzunpınar	1591
Eldenizli	560	Karakova	984	Yeniköy mah.	1202
Eymir	262	Karataş	290	Yukarışanlı	597
Goncalı	945				



Şekil 4. a. Yerleşim birimleri, b. Ulaşım, c. Kırsal özellikli mahallelerdeki nüfus dağılımı, d. Sağlık kurumlarının mahallere göre dağılımı (özel sağlık kurumları hariç)

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

Sağlık Tesisleri

İlçede bulunan sağlık kurumları (özel sağlık kurumları hariç) aile sağlık merkezi ve 24 saat hizmet verebilen sağlık merkezi olarak iki kategoride ele alınmıştır. Buna göre Akköy, Aktepe, Anafartalar, Atalar, Bağbaşı, Cumhuriyet, Deliktaş, Dokuzkavaklar, Fatih, Gökpınar, Güzelköy, Hacıkapanlar, Irlırganlı, İstiklal, Kale, Karşıyaka, Kervansaray, Kuşpınar, Mehmetçik, Pamukkale, Pınarkent, Uzunpınar, Yunusemre, Zeytinköy mahallelerinde aile sağlık merkezi, Karahayit ve Kınıklı mahallelerinde 24 saat hizmet verebilen sağlık merkezi bulunurken, diğer mahallelerde herhangi bir sağlık kurumu bulunmamaktadır (Şekil 4d).

Diğer Turistik Aktiviteler ve Mekânlar

Agriturizm, insanların sürekli yaşadıkları yerler dışında; tarımsal üretimin yapıldığı alanlara yaptıkları geziler ve ekolojik standartlarda gerçekleştirilen tarımsal üretime katılım, bir süre bu alanlarda konaklama ve tarımsal hizmet talebi olarak yorumlanabilmektedir

(Gökalp ve Yazgan, 2013). Dolayısıyla agriturizm potansiyelinin belirlenmesi açısından önemli olan parametrelerden bir diğeri de alanda turistlerin yapabileceği diğer faaliyetlerin bulunması [dış mekân rekreasyonları, eğitsel deneyimler (şarap tatma, yöresel yemek kursları), eğlence (festivaller), konaklama hizmetleri (çiftlikte kalma), doğrudan çiftlikten satış (kendin topla, yol boyu satış stantları), ağaç kiralama yer almaktadır], yöresel yemek çeşitliliği gibi çekicilik faktörleridir (Gopal ve ark, 2008; Gökalp ve Yazgan, 2013; Özşahin ve Kaymaz, 2014). Pamukkale ilçesinde yapılan diğer etkinlikler, tarihi, kültürel varlıklar Tablo 5'de ve Şekil 5'te verilmiştir.

Tablo 5'te verilen kültürel varlıklardan Hieropolis-Pamukkale kendine has doğal yapısı ve içerisindeki tarihi değerler bakımından UNESCO'nun dünya kültürel ve doğal mirasının korunması sözleşmesi uyarınca dünya mirası listesindedir (URL-19, 2021). Bunun yanı sıra Laodikya Antik Kenti'nde UNESCO'nun geçici miras listesinde yer almaktadır (URL-15, 2021).

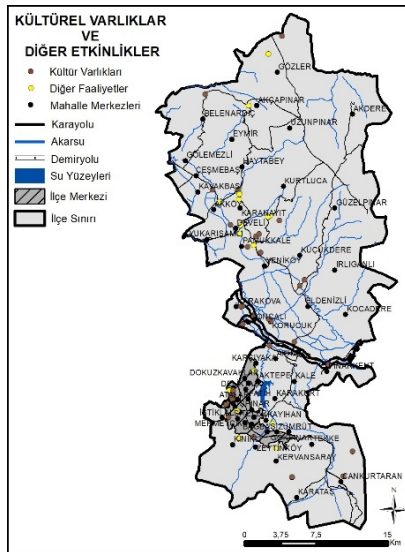
Tablo 5. Pamukkale ilçesindeki kültürel varlıklar ve diğer etkinlikler

Tarihi Yapılar Kervansaraylar, mezarlıklar, türbeler DBB (2014); URL-9 (2021)	Abdüllüoğlu Evi	Böceli Tren İstasyonu	Kayalık Camii
	Akhan Kervansarayı	Denizli Evi	Külahçıoğlu Un Fabrikası
	Balcı Evi	Eski Gözler Yerleşimi	Sürücü Evi
	Belenardıç Camii	Goncalı Tren İstasyonu	Yeni Camii
	Karakova camii	H. Feyzi Efendi Camisi ve Türbesi	Hatipoğlu Camisi
	Hacı Baki Cami	15 Mayıs Konut 3595 Ada 6 Parsel	Akköy Yukarı Cami
	Şaban Dede Türbesi	Kazak Abdal Türbesi	Dediği Yeter Sultan Türbesi
	Pamukkale Mezarlığı	Karakova Mezarlığı	Güzelköy(Yeniağa Mezarlığı)
	Korucuk Mezarlığı	Korucuk Su Değirmeni	Zeytinköy Mezarlığı
	Pamukkale Aşağı Cami	Develi Mezarlığı	Teslim Abdal türbesi
Festivaller (URL-5, 2021; URL-6, 2021, URL-7, 2021; URL-8, 2021),	Vosvos Festivali (Karahayit)	Pati Festivali (Akköy)	Uluslararası Amatör Tiyatro Festivali (İncilipınar Parkı)
	Hamsi Festivali (İncilipınar Parkı)	Akvadi festivali (Aktepe)	Uluslararası Denizli Cam Bienali (İncilipınar Parkı)
Antik Kentler (DBB, 2014)	Hierapolis Antik Kenti	Laodikya Antik Kenti	Mossyna Antik Kenti
Termal Su (URL-10, 2021; URL-11, 2021)	Pamukkale Travertenleri	Karahayit Kırmızı Su	Akköy Gölemezli Termal Turizm Merkezi
Diğer etkinlikler (URL-12, 2021; URL-13, 2021)	Yamaç Paraşütü	Sıcak Hava Balonu	Lavanta bahçesi
	At Çiftliği	ATV Safari	Kamp alanları
	Teleferik Bağbaşı Yaylası	Seyir Tepesi	Ters Ev
	Karahayit Çarşısı	Bebek Evi Müzesi	
Korunan Alanlar (URL-20, 2021)	Honaz Dağı Milli Parkı	Beyinli Mağarası	Pamukkale ÖÇKB

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

Tablo 6. Pamukkale ilçesinde yetişen bitkisel ürünler ve hayvancılık (DTB, 2018; GEKA, 2020)

Meyve	Nar	Armut	Badem
	Sofralık Üzüm, Çekirdeksiz	Şaraplık Üzümler	Kurutmalık Üzüm, Çekirdeksiz
	Sofralık Üzüm, Çekirdekli	Trabzon Hurması (Cennet Elması)	Erik
	Elma	Nektarin	Vişne
	Yağlık Zeytinler	Ceviz	Dut
	Sofralık Zeytinler	İncir (Yaş)	İğde
	Ayva	Kiraz	Zerdali
	Şeftali	Kayısı	Muşmula
Tahıl ve Diğer Tarla Ürünleri	Yonca	Fiğ	Mürdümük
	Mısır (Dane+Hasıl)	Kekik	Nohut, Kuru
	Buğday	Arpa	Anason
	Pamuk, Çırçırılmamış (Kütlü)		
Sebze	Domates	Soğan (Taze)	Turp
	Hıyar	Bezelye (Taze)	Sarımsak (Taze)
	Pırasa	Kabak (Sakız)	Bamya
	Patlıcan	Soğan (Kuru)	Barbunya (Taze)
	Biber	Bakla (Taze)	Karnabahar
	Ispanak	Beyaz Lahana	Maydanoz
	Kavun	Marul (Kıvrıcık)	Roka
	Marul (Göbekli)	Bal Kabağı	Tere
	Fasulye (Yaş)	Kırmızı Lahana	Nane
	Karpuz	Börülce (Taze)	Dereotu
Hayvancılık	Sığır	Keçi	Arıcılık (Kovan)
	Koyun	Tavuk	
Tıbbi Aromatik Bitkiler	Kekik	Lavanta	Adaçayı
	Haşhaş		



Şekil 5. Pamukkale ilçesindeki kültürel varlıklar ve diğer etkinliklerin mahallere göre dağılımı

Agriturizm potansiyelinin belirlenmesi açısından ürün çeşitliliği önemli parametrelerden biridir (Hochuli ve ark, 2021). Pamukkale ilçesi de bu açıdan çeşitlilik sergilemektedir (Tablo 6). Pamukkale ilçesi sergilediği ürün çeşitliliğinin yanı sıra bu ürünlerden bazıları ile de öne çıkmaktadır. 1992 yılında üretimine başlanan kekik (*Origanum onites L*) coğrafi işaretlidir (07.04.2021 tarihinde Denizli Kekliği marka adıyla coğrafi işaret tes-cil edilmiştir) (Baydar ve Arabacı, 2013; Tunca ve Yeşilyurt, 2017; URL-18, 2021). Denizli Türkiye'deki kekik üretiminin %92'sini, Dünya'nın %86'sını sağlamaktadır. 1990'lardan itibaren yaygınlaşan tıbbi aromatik bitki yetiştiriciliği iyi tarım uygulamalarıyla yapılmaktadır. Pamuk üretiminde Türkiye'de ilk sıralarda yer almaktadır. Pamuk üretiminde kullanılan tohumlar yerli tohumdur ve GDO'lu değildir. Denizli, Manisa'dan sonra üzüm üretiminde ikinci sıradadır (URL-19, 2021). Denizli ticaret borsasının 2018 yılında yayınladığı rapora göre kekik ve nar üretiminde Pamukkale ilde ilk sırada, ayva üretiminde ise ikinci sıradadır. Söz

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

konusu bitki ve meyveler diğer ülkelere de ihraç edilmektedir. Söz konusu verilere göre ise nane sadece ilçede üretilmektedir. Tıbbi aromatik bitki üretiminde kekik, lavanta, haşhaş ve adaçayı üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Arıcılık da ise ikinci sırada yer almaktadır (DTB, 2018; GEKA, 2020).

Denizli ili yöresel yemekler bakımından da zengindir. Yaklaşık 40 çeşit yemek ve 19 adet tatlı bulunmaktadır (URL-14, 2021). İl'de geleneksel yemek türleri ve beslenme alışkanlıkları sürmektedir. Kedi börülcesi çorbası, mercimek çorbası, domates çorbası, kuru börülce çorbası, tarhana çorbası, ovmaç çorbası gibi yöreye özgü çorba türleridir. Et yemeklerinin başlıcaları tas kapaması, kubar dolması, sirkeli et, nohutlu et, tandır, kol dolması, ciğer sarma, saçta işkembedir. Denizli mutfağının temelini sebze yemekleri oluşturur. Özellikle patlıcan yemek çeşitleri çoktur. Kuru patlıcan dolması, patlıcan gözlemesi gibi vb. taratorlu börülce salatası, ebe gümece salatası, filiz salatası yöreye özgün salata türleridir. Börek ve tatlı türlerinde Ege Bölgesi özellikleri görülür. Yufka, şipit, bazdırma evlerde yapılan ekmeklerdir. Yöredeki beslenme alışkanlıklarından biri de yatmadan önce yenen "yat geber ekmeği"dir. Kışın darı, kavurga, ceviz, kestane; yazın türlü meyveler, salatalık, kavun, karpuz yenmektedir (URL-14, 2021).

Agriturizm Potansiyelinin Belirlenmesi

Bu aşamada agriturizm potansiyelinin belirlenmesinde kullanılan parametreler ve etki değerleri belirlenmiştir. Bu parametre ve etki değerleri belirlenirken Kiper ve Aslan (2007), Gopal ve ark (2008), Gökalp ve Yazgan (2013) ve Özşahin ve Kaymaz (2014) kaynaklarından yararlanılmıştır.

Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımı bir önemli parametredir. Agriturizm potansiyeli belirlenirken mevcut Arazi Örtüsü/Arazi Kullanımından doğrudan etkilenecektir. Çalışma kapsamında tüm analizler sadece mevcut tarımsal alanlar dikkate alınarak yapılmıştır.

Turizmin temel unsurları veya arz kaynakları; çekicilikler, erişim ve konaklamadan oluşmaktadır (Özşahin ve Kaymaz, 2014). Tarım alanlarının yola yakınlığı gerek taşıma giderlerini en az düzeye indirmek, gerekse ziyaretçilerin kendilerini güvende hissetmeleri açısından önemlidir (Kiper ve Aslan 2006). Ancak yola doğrudan yakınlık kirlilik açısından istenmeyen bir durumdur. Bunun yanı sıra agriturizmde organik tarım önemli bir ölçüdür. Gökalp ve Yazgan (2013)'ın belirttiğine göre Karayolları Genel Müdürlüğü ağındaki ana yollara, 1 km. mesafedeki tarım arazilerinde, organik tarım ve hayvancılık yapılamamaktadır. Buradan yola çıkararak

kırsal yollar da Kiper ve Aslan (2006)'ın yönteminde kullanılan mesafeler göz önüne alınmıştır. Ana karayollarına uzaklık belirlenirken ise Gökalp ve Yazgan (2013)'ın belirttiği mesafe göz önüne alınmıştır. Bu mesafe içerisindeki alanlar doğrudan agriturizm için uygun olmayan alanlar olarak değerlendirilmiştir.

Yerleşim birimlerine uzaklık tarımsal turizmde ziyaretçilerin üzerinde durduğu önemli bir konudur. Gerekli durumlarda yerleşim yerine kısa sürede ulaşılabilme, konaklama ve haberleşme olanaklarının var olması güvenlik açısından önem teşkil etmektedir (Kiper ve Aslan, 2006). Bunun yanı sıra Gökalp ve Yazgan (2013)'ın belirttiğine göre ağır sanayi tesisleri, reaktörler, hidrolik ve termik enerji santrallerine, maden işletmelerine, kentsel atıkların toplu olarak bırakıldıkları alanlara 3 km. mesafedeki tarım arazilerinde organik tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bu mesafe içerisindeki alanlar doğrudan agriturizm için uygun olmayan alanlar olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu parametreler göz önüne alınarak yerleşim birimlerine uzaklık ölçüleri belirlenmiştir.

Alanın çekiciliği turistin bir alanı ziyaret etme isteğini doğuran faktörlerden biridir (Özşahin ve Kaymaz, 2014). Alan ve yakınında yapılabilecek farklı faaliyetler, ziyaret edilebilecek mekanlar olması bu çekiciliği arttıran unsurlardır.

Konaklama ise bir diğer önemli unsurdur. Konaklama hizmetleri (çiftlikte kalma) agriturizm faaliyeti içerisinde yer almaktadır (Gökalp ve Yazgan, 2013). Çalışma kapsamında konaklama hizmetlerine ilişkin değerlendirme yapılırken kırsal alandaki mahallelerin nüfusu göz önüne alınmıştır. Nüfus en düşükten en yükseğe doğru sıralanmış ve eşit aralıklarla bölünerek yüksek, orta ve düşük değerler verilmiştir.

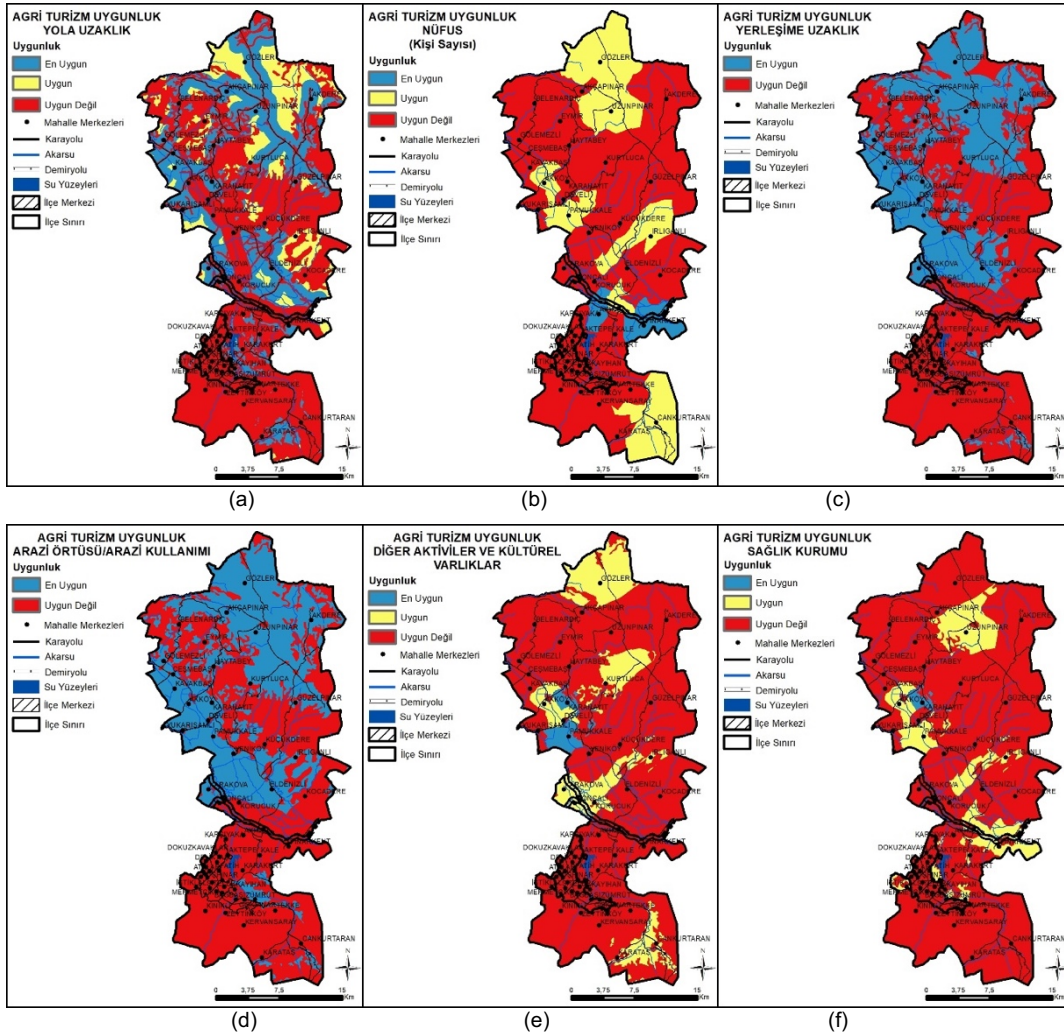
Yapılan faaliyetler sırasında oluşabilecek sağlık sorunlarına müdahale edebilecek sağlık personelinin bulunması önemlidir (Gopal ve ark, 2008) Bu nedenle gerek gün içinde gerekse 24 saat hizmet verebilen sağlık kurumlarının turizm faaliyetinin yapıldığı alan ve yakın çevresinde olması önemlidir. Bu amaçla ilçede bulunan sağlık kurumları (özel sağlık kurumları hariç) belirlenmiştir.

Yöntem kapsamında belirlenen parametrelere ait etki değerleri en uygun (3), uygun (2) ve uygun değil (1) şekline sınıflandırılmıştır (Tablo 7). Parametrelerin uygunluklarına ilişkin haritalar Şekil 6a, Şekil 6b, Şekil 6c, Şekil 6d, Şekil 6e, Şekil 6f de verilmiştir.

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

Tablo 7. Agriturizm potansiyelinin belirlenmesinde kullanılan parametreler ve etki değerleri

Parametreler	Parametre Sınıfları	Etki Değeri
Yola uzaklık (m) (Tarım alanları)	0-100	1
	100-1000	3
	>1000	2
Nüfus (kişi sayısı)	Ana karayolu (1000 m lik tampon alan dahil)	1
	Düşük	1
	Orta	2
Yerleşime uzaklık (yapısına göre-m)	Yüksek	3
	Kent (3000 m tampon alan dahil)	1
	Kır (0-3000)	3
Arazi örtüsü/Arazi Kullanımı	Tarım	3
	Tarım dışı alanlar	1
Diğer aktiviteler ve kültürel varlıklar (mahalle bazındaki sayı)	Düşük	1
	Orta	2
	Yüksek	3
Sağlık kurumu	24 saat ulaşılabilir	3
	Aile Sağlık Merkezi (08.00-17.00)	2
	Yok	1



Şekil 6. Parametrelerin uygunluklarına ilişkin haritalar; a. Yola uzaklık (m), b. Nüfus (kişi sayısı), c. Yerleşime uzaklık (yapısına göre-m), d. Arazi örtüsü/Arazi Kullanımı, e. Diğer aktiviteler ve kültürel varlıklar (mahalle bazındaki sayı), f. Sağlık kurumu

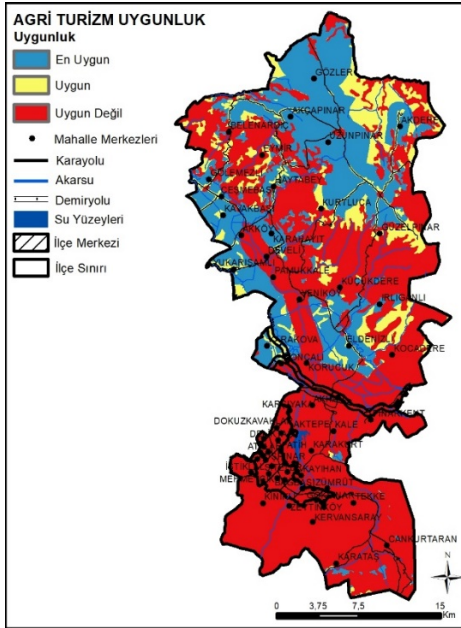
Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

SONUÇ

Yöntem kapsamında ele alınan parametrelerin ağırlık değeri eşit olarak ele alınmış ve sonuç haritası ortaya konulmuştur. Söz konusu değerlendirmeye göre ilçenin %68,34'lük kısmı (53594,26 ha) agriturizm potansiyeli açısından en uygun ve uygun sınıftadır. Alanın %31,64'lük kısmı (24810,69 ha) agriturizm potansiyeli açısından uygun değildir. Söz konusu alanın büyük bir kısmı ilçe merkezinin yakın çevresinde (kent sınırından itibaren 3 km'lik tampon bölge) bulunmaktadır (Tablo 8, Şekil 7)

Tablo 8. Pamukkale İlçesinin Uygunluk Sınıflarına Göre Tarım Turizmi Potansiyel Alanları (ha-%)

Uygunluk sınıfları	Alan (ha)	Alan (%)
Uygun Değil	24810,69	31,64
Uygun	28875,9	36,82
En Uygun	24718,36	31,52
Toplam	78404,0417	100



Şekil 7. Agriturizm potansiyeli uygunluk haritası

İlçenin kuzey bölgesinde bulunan alanlar büyük oranda agriturizm potansiyeli açısından en uygun ve uygun alanlardan oluşmaktadır. Bu mahallelerden Pamukkale ve Karahayıt sağlık, termal ve tarih turizmi ile ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Akköy Gölemezli (bu iki mahalle arasında yer alan bölge) termal turizm açısından uygun alanlardır (URL-10, 2021). Özellikle bu mahalleler dışında kalan alanlar için agriturizm önemli bir turizm potansiyeli sağlayacaktır.

Agriturizmin uygulanabilirliği açısından önemli olan konulardan biri konaklamadır. Bu açıdan kırsalda yapılacak pansiyonculuk faaliyetleri (çiftlikte kalma) önem kazanmaktadır. Türkiye'de 2004 yılında Buğday Derneği Çatısı altında başlayan agriturizm faaliyetlerini uygulayan çiftlik ve işletmelerin bir arada toplandığı TaTuTa'da; "Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası" programı bulunmaktadır (Oruç Civelek ve ark., 2015). TaTuTa projesinin asıl amacı Türkiye'de ekolojik tarımla geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü ve/veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır (URL-16, 2021). 2021 yılı itibari ile Türkiye'de 79 adet işletme bulunmaktadır (URL-17, 2021) (Şekil 8). Fakat bu işletmelerin arasında Denizli'de programa katılan işletme bulunmamaktadır. Agriturizm faaliyetleri açısından pansiyonculuğunda teşvik edilmesi gerekmektedir.

Pamukkale ilçesinde turizm sektörüne ilişkin sorunlardan bir tanesi turistlerin konaklama (Denizli'de ortalama 1.2 gün) süresidir (GEKA, 2015; URL-19, 2021). Agriturizm uygulamasıyla İlçe'ye gelen turistlerin konaklama süresi de artacaktır.

Sürdürülebilir turizm konusu son dönem bölge planlarında da ele alınan konulardan biri haline gelmiştir. Güney Ege Kalkınma Ajansı tarafından yapılan 2014-2023 TR32 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı'nda, bölge (Aydın-Denizli-Muğla) sosyo-ekonomik yapısında oldukça önemli bir yeri olan turizm alanında çeşitliliğin sağlanması, dört mevsime yayılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda ele alınan turizm çeşitlerinden biri de agriturizm (tarım turizmi) dir. Pamukkale ilçesi GEKA'nın yapmış olduğu 2014-2023 Bölge Planı'nda ekonomisini çeşitlendirmiş turizm yoğun merkez olarak sınıflandırılmıştır (GEKA, 2015). İlçe her ne kadar sağlık, termal, tarih turizmi ile öne çıksa da ilçedeki tarım alanlarının büyüklüğü, ürün çeşitliliği, ilçedeki farklı turistlerin katılabileceği/yapabileceği farklı faaliyetlerin bulunması (festivaller, yamaç paraşütü vs.) ilçeyi agriturizm açısından da değerli kılmaktadır. Sözü edilen turizm türlerinin sadece uygulandıkları bölge ile sınırlı kaldığı göz önüne alındığında bölge halkının turizmden gelir elde edebilmesi ve bu gelirin ilçe geneline yayılması açısından da agriturizm oldukça önem kazanmaktadır. Çalışma kapsamında bu tip çalışmalarda sıklıkla kullanılan örtmeler yöntemi kullanılmıştır. Söz konusu yöntemde parametreler belirli ağırlıklar göz önüne alınarak değerlendirilebilmektedir. Fakat bu yöntem bazı eksiklikleri de beraberinde getirmektedir. Bir parametre açısından hiç uygun olmayan bir alan başka parametre açısından uygun sınıfta değerlendirildiği takdirde söz konusu alan uygun olarak değer alabilmektedir. Fakat

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

söz konusu alan mevzuat gereği o kullanım için kesinlikle kullanılmaması gereken alan olabilmektedir. Bu yöntemde bu durum gözden kaçabilmektedir. Çalışma kapsamında bu durum dikkate alınarak analizler yapılmıştır. Bunun yanı sıra yöntemde tüm parametreler

eşit olarak değerlendirilmiştir. Bu durum uzman görüşlerinin dikkate alındığı yöntemler (çok kriterli karar verme yöntemleri gibi) kullanılarak farklı şekillerde değerlendirilebilmektedir.



Şekil 8. TaTuTa projesi resmi web sayfasından görüntü (il sınırları netleştirilmiştir)

Agriturizm ile ilgili alanlar belirlenirken hem agriturizmin yapılacağı alana hem de diğer aktivitelere ulaşım konusu da değerlendirmeye alınmalıdır. Çalışma kapsamında ilçe merkezine en uzak mesafe 45,1 km (Gözler Mah.) olduğundan ve diğer aktiviteler adı altındaki tüm alanlara erişim sağlanabildiğinden bu konu değerlendirmeye alınmamıştır.

Bunun yanı sıra biyoklimatik konfor analizi, agro-ekolojik analizler ve görsel değer analizi de ele alınması gerekli diğer konulardandır. Biyoklimatik konfor analizi ile yılın hangi zamanlarında hangi faaliyetlerin yapılacağı belirlenebilecektir. Agro-ekolojik analizlerle yörede yetiştirilebilecek diğer ürünler belirlenerek ürün çeşitliliğinin artırılmasına katkı sağlanmış olacaktır. Görsel değerleri yüksek alanlar alan çekiciliğini arttıracığından söz konusu analiz de potansiyel alanların belirlenmesinde yol gösterici olacaktır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma 1st International Architectural Sciences And Applications Symposium (Isparta- Turkey October 27-28-29, 2021)'da sunulmuştur.

KAYNAKLAR

- Baydar, H., Arabacı, O. (2013). Türkiye'nin kekik üretim merkezi olan Denizli'de kültür kekiğinin (*Origanum onites L.*) tarımsal ve teknolojik özellikleri.10. Tarla Bitkileri Kongresi, 10-13 Eylül 2013, Konya
- DBB (2014). Denizli kültür envanteri. Denizli Büyükşehir Belediyesi. Denizli
- DTB (2018). Denizli Tarım ve Hayvancılık Envanteri (2018). Denizli Ticaret Borsası. Denizli.
- Ecker, S., Clarke, R., Cartwright, S., Kancans, R., Please, P., Binks, B. (2010). Drivers of regional agritourism and food tourism in Australia. *Australian Bureau of Agricultural and Resource Economics–Bureau of Rural Sciences*, Canberra.
- Flanigan S., Blackstock K., Hunter C. (2014). Agritourism from the perspective of providers and visitors: a typology-based study *Tourism Management*, 40 (2014).
- GEKA (2015). 2014-2023 TR32 düzey 2 bölgesi bölge planı. Denizli.
- GEKA (2020). Denizli ili tıbbi ve aromatik bitkilerden yağ eldesi tesisi yatırımına yönelik ön fizibilite raporu. Denizli.
- Gopal R., Varma S., Gopinathan R. (2008). Rural tourism development: Constraints and possibilities with a special reference to agri tourism a case study on agri tourism destination – Malegoan Village, Taluka Baramati, District Pune, Maharashtra Dr. R. Gopal, Ms. Shilpa Varma and Ms. Rashmi Gopinathan Conference on Tourism in India – Challenges Ahead, 15-17 May 2008, IIMK.

Denizli Pamukkale İlçesi Agriturizm Potansiyeli

- Gökalp D. D., Yazgan M. E. (2013). Kırsal peyzaj planlamada agroturizm ve agriturizm. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 15 (24): 25-29.
- Hochuli A., Hochuli J., Schmid D. (2021). Competitiveness of diversification strategies in agricultural dairy farms: Empirical findings for rural regions in Switzerland. *Journal of Rural Studies* 82 (2021): 98–106
- Kiper, T., Arslan, M. (2006). Safranbolu-Yörükköyü tarımsal turizm potansiyelinin kırsal kalkınma açısından değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kiper, T., Arslan, M. (2007). Safranbolu-Yörükköyü tarımsal turizm potansiyelinin kırsal kalkınma açısından değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2: 145-158
- Li, S., Li, C. (2021). What makes customer participation a double-edged sword: The impact and factors of self-serving bias in agritourism. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100571; DOI: 10.1016/j.jdmm.2021.100571
- Montefrio, J. F. M., Sin, H. L. (2021). Between food and spectacle: The complex reconfigurations of rural production in agritourism. *Geoforum*, 126 (2021):383–393
- Oruç Civelek, M., Dalgın, T., Çeken, H. (2015). Tarım turizmi uygulamaları ve pazarlama modelleri: Türkiye için bir model önerisi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* (2): 40-45.
- Özşahin, E., Kaymaz, Ç.K. (2014). Amik Ovası'nın tarım (agro) turizmi potansiyelinin coğrafi yaklaşımla incelenmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2): 241 – 257.
- Petroman, I., Varga, M., Constantin, E.C., Petroman, C., Momir, B., Turc, B., Merce, I. (2016). Agritourism: An educational tool for the students with agro-food profile. *Procedia Economics and Finance*. 3rd Global Conference on Business, Economics, Management and Tourism, 26-28 November 2015, Rome, Italy, 39:83–87.
- Phillip, S., Hunter, C. Blackstock, K. (2010). A typology for defining agritourism. *Tourism Management* 31 (2010): 754–758.
- Tew, C., Barbieri, C. (2012). The perceived benefits of agritourism: *The provider's perspective*. *Tourism Management*, 33 (2012): 215-224
- Tunca, H, Yeşilyurt, M. E. (2017). Türkiye ve Dünya'da kekik. DTB Raporu, Denizli.
- TÜİK (2021). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&localec=tr> (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- URL-1 (2021). <https://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover/clc2018?tab=download> (Erişim Tarihi: 31.03.2021)
- URL 2 (2021). <http://download.geofabrik.de/europe.html> (Erişim tarihi: 23.10.2021)
- URL-3 (2021). <https://www.google.com/maps/@37.7351237,29.1041687,15z> (Erişim tarihi: 24.10.2021)
- URL-4 (2021). <https://adres.denizli.bel.tr/> (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-5 (2021). <https://www.pamukkale.bel.tr/h-1593--vosvos-festivali-pamukkale-ye-renk-katti> (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-6 (2021). <https://www.pamukkale.bel.tr/h-523-bisiklet-festivali-nde-saglikli-yasama-pedal-cevirdiler> (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-7 (2021). <https://www.pamukkale.bel.tr/h-695-pamukkale-belediyesi-nden-karadenizliler-e-destek> (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-8 (2021). <https://www.denizli.bel.tr/Default.aspx?k=festivaller> (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-9 (2021). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/anitlar?illd=54&keyword=pamukkale&tur=0&etiket=&hariciEtiket=&gorsel=0&sayfa=1&sayi=12> (Erişim Tarihi: 25.10.2021)
- URL-10 (2021). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/gezilecekler/akkoy-golemezli-termal-turizm-merkezi> (Erişim tarihi: 29.10.2021)
- URL-11 (2021). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/gezilecekler> (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-12 (2021). <https://denizli.ktb.gov.tr/TR-211842/yamac-parasutu.html> (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-13 (2021). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/gezilecekler>, (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-14 (2021). <https://denizli.ktb.gov.tr/TR-212083/denizli-yemek-kulturu.html> (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-15 (2021). <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi> (Erişim Tarihi: 27.10.2021)
- URL-16 (2021). <http://www.bugday.org/portal/projeler.php?pid=41> (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- URL-17 (2021). <https://www.ofturkey.org/tr/hosts/search> (Erişim Tarihi: 29.10.2021)
- URL-18 (2021). https://online.turkpatent.gov.tr/trademark-search/pub/#trademark_result_detail (Erişim Tarihi: 24.10.2021)
- URL-19 (2021). Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı 2020-2024. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü. Ankara. Web sayfası: https://webdosya.csb.gov.tr/db/tabiat/icerikler/pamukkale_yp_2020_2-20200327084440.pdf (Erişim Tarihi: 23.10.2021)
- URL-20 (2021). Denizli İli Korunan Alanları Tabiat Turizmi Master Planı 2020-2023. Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. Ankara (Erişim Tarihi: 23.10.2021)